

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018”

Celem podjęcia pracy była próba odpowiedzi na pytania o sposób, w jaki powstała obecna forma przestrzenna Ursynowa Północnego, czy był to proces planowany oraz jaką rolę odegrał w nim projektant – architekt, a także: czy na podstawie badań historii planowania i realizacji Ursynowa można wyodrębnić jego walory warte ochrony. Głównym celem pracy jest wskazanie wytycznych dla ochrony wartości obszaru Ursynowa Północnego w Warszawie oraz inspiracji dla kształtowania nowego budownictwa mieszkaniowego na podstawie określenia pozytywnych cech obszaru. Badania przeprowadzono przy pomocy następujących metod: analizy i krytyki literatury i dokumentów planistycznych, obserwacji stanu istniejącego, analizy danych statystycznych oraz wywiadów z projektantami. Badania dotyczyły zagadnienia przekształceń przestrzennych obszaru Ursynowa Północnego w kontekście: działalności projektowej, realiów budownictwa mieszkaniowego, struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta, uwarunkowanych przestrzennie procesów społecznych i gospodarczych. Czasowy zakres analiz i badań zawiera się między datą konkursu na projekt zespołu osiedli Ursynów Północny czyli rokiem 1971 oraz rokiem 2018. W badaniach wydarzeń i idei będących tłem lub inspiracją dla projektu Ursynowa Północnego, praca odwołuje się do czasów wcześniejszych ze szczególnym uwzględnieniem lat 60. XX wieku.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że zespół osiedli Ursynów Północny w Warszawie podlegał i podlega procesom typowym dla wielkich osiedli mieszkaniowych. Pozytywne cechy zespołu takie jak dobra obsługa komunikacyjna oraz bliskość terenów zielonych są wynikiem planowanego rozwoju miasta, zapisanego w planach ogólnych Warszawy od początku lat 60. XX wieku. Ponadto zespół wyróżnia wyrazista struktura urbanistyczna i indywidualny charakter architektury. Cechy te powstały w wyniku ewolucji rozwiązań projektowych, zapoczątkowanej konkursowym projektem zespołu osiedli Ursynów Północny autorstwa architektów Ludwika Borawskiego, Jerzego Szczepanika-Dzikowskiego i Andrzeja Szkopa z 1971 roku. Na etapie koncepcji pokonkursowej zaszła zasadnicza zmiana rozwiązań przestrzennych, związana z objęciem funkcji generalnego projektanta po śmierci arch. Ludwika Borawskiego przez arch. Marka Budzyńskiego w 1971 roku. Projekt zespołu osiedli Ursynów Północny w swojej ostatecznej formie był próbą połączenia idei osiedla społecznego z cechami struktury miejskiej w ramach ówczesnych uwarunkowań. Projektowaną strukturę funkcjonalno-przestrzenną cechowała sieciowość, przemieszanie funkcji, zabudowa pierzejowa oraz założenie elastyczności zabudowy w ramach ukształtowanej struktury urbanistycznej.

Realizacja zespołu osiedli w latach 1974-1980 odbiegła od projektu z powodu opóźnienia lub zaniechania realizacji programu towarzyszącego oraz układu komunikacyjnego. Funkcjonowanie osiedla i jego ocena przez mieszkańców uwarunkowane były niepełną realizacją inwestycji. Zlokalizowanie kościoła Wniebowstąpienia Pańskiego (proj. M. Budzyński, Z. Badowski, 1980) w centrum obszaru zainspirowało Marka Budzyńskiego oraz pozostałych projektantów zespołu osiedli do wykonania projektów dalszego rozwoju Ursynowa

Północnego. Kontynuując pierwotną zasadę struktury funkcjonalno-przestrzennej rozwiązania wytwarzały tradycyjną przestrzeń publiczną o charakterze miejskim oraz wewnętrzne przestrzenie sąsiedzkie kwartałów a także możliwość włączenia w rozwój miasta mieszkańców jako inwestorów poprzez indywidualne, rozproszone inwestycje.

W okresie transformacji ustrojowej po 1989 roku nastąpiła częściowa realizacja projektów wykonanych w poprzedniej dekadzie, które spełniały rolę otwierającą pole działania inwestorów w sytuacji sprzyjającej zmiany uwarunkowań (urynkowanie, realizacja linii metra). Dzięki planistycznej aktywności projektantów w latach 80. XX w., przemiany funkcjonalne i ekonomiczne wspólne dla ogółu wielkich osiedli mieszkaniowych w latach 80. i 90. XX wieku takie jak sakralizacja i komercjalizacja, przełożyły się na powstanie nowych wartości przestrzennych obszaru. Równocześnie miały miejsce przekształcenia własnościowe polegające na prywatyzacji mieszkań oraz terenów niezabudowanych.

Po roku 2000 przekształcenia przestrzenne obszaru zaczęły przebiegać w oparciu o prawo własności i prawo do zabudowy, w sposób niekontrolowany z punktu widzenia rozwoju przestrzennego zespołu osiedli. Realna możliwość zabudowania terenów zielonych wywołała protesty mieszkańców zespołu osiedli i stała się bodźcem do dostrzeżenia wartości struktury funkcjonalno-przestrzennej Ursynowa Północnego. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego tworzone są pod wpływem sprzecznych sił prywatnych deweloperów i mieszkańców. Istniejące wartości przestrzenne Ursynowa Północnego chronione są w planach głównie w aspektach ochrony i rozwoju terenów zielonych oraz zachowania estetyki zabudowy mieszkaniowej.

Dzięki wyrazistym podziałom przestrzennym w strukturze urbanistycznej Ursynowa Północnego istnieje możliwość rozwiązania konfliktu interesów poprzez zróżnicowanie siły oddziaływania poszczególnych grup w różnych strefach przestrzennych. Przykład Ursynowa Północnego wskazuje na to, że istniejąca struktura przestrzenna osiedla mieszkaniowego może zostać zinterpretowana jako przestrzenne ramy dla współczesnych procesów miejskich, ukierunkowując te procesy na równowagę rozwoju miasta.

Przeprowadzona analiza ewolucji przestrzennej zespołu osiedli Ursynów Północny potwierdza tezę, że proces przekształceń obszaru Ursynowa Północnego był procesem planowanym w zakresie kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru dzięki udziałowi projektanta, który spełniając zadane preferencje, twórczo je interpretował w formie konkretnych rozwiązań przestrzennych. Stały się one walorem miejsca, niezależnym od zmian preferencji w czasie i walorem wartym ochrony.

słowa kluczowe: *Ursynów Północny, ewolucja przestrzenna, wielkie osiedla mieszkaniowe, osiedle społeczne, miasto w mieście, Warszawa*

